

Escolars de Benavarri

Les Associacions de Pares de la zona exigeixen llocs més propers que Graus, per a què els xiquets estudien secundària

Aiguabarreig

El Seminari de Gestió Ambiental de l'Aiguabarreig, ha presentat diverses mesures per a la seua conservació

Corals a Calaceit

La Trobada de Corals del Matarranya ha tornat a tenir un gran èxit de participació i qualitat

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

1,80 €

Any 2 • núm. 12 • La Franja, desembre de 2001

JESÚS MONCADA

Escriptor de l'any

MARIANO GUSTAIN

Jesús Moncada a Mequinensa, l'estiu del 2001

EDITEN:

Associació Cultural del Matarranya
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
A/e: associació@matarranya.com
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:

Màrio Sasot

COORDINADORS:

Josep Galan, Enric Marqués
i Hipòlit Solé

COL·LABORADORS:

D. Badia, S. Barber, A. Bengochea, F. Blanch, M. Blanc, J. Boix, D. Borbon, V. Borbon, T. Bosque, A. Capdevila, J.A. Carrégal, J. Cases, C. Castany, A. Castellnou, G. Xaco, J.A. Chauvell, A. Enjuanes, J.L. Escuer, M. Espitia, J. Espluga, P. Fontoba, R. Ferrer, G. Francino, J. Galan, Q. Gibert, M. Gimeno, À. Huguet, V. Ibarz, V. Labara, O. Labat, P. Labat, J. Laforga, C. Lapresta, A. Larrérgola, J.M. Latorre, J.A. Llerda, E. Marqués, C. Martí, M. Martínez, Mauri, C. Massagué, M. Mateo, D. Maza, C. Mesalles, I. Micolau, J. Micolau, G. Miret, J. Montclús, H. Moret, J. Motis, A. Orús, J. Pallarol, A. Quintana, Ll. Rajadell, F. Ricart, M. Riu, M.C. Roca, E. Sabaté, A. Sáez, J. Salleras, M. Sampietro, J. San Martín, C. Sancho, J.L. Seira, A. Serés, J. Seuma, R. Sistac, R. Solana, C. Terés, R. Ventura, P. Vidal, D. Vidallet, I. Zapater.

CORREU ELECTRÒNIC:

tempsdefranja@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

EN VENDA A:

Albelda
Estanc Conchita
Calaceit
Papereria Abàs
El Campell
Llibreria Anna
El Torricó
Llibreria Pilarín
Fraga
Llibreria Badia, Estanc Bollic,
Llibreria Cabrera
Lleida
Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
Papereria González
Nonasp
Estanc Mari Carmen
Reus
Llibreria Gaudí
Saidí
Llibreria Panadés
Saragossa
Kiosko Hermanos Vidal
Tamarit
Estanc Patrito
Tortosa
Llibreria El Temple
Vall-de-roures
Llibreria Serret

Areny és una mostra

La localitat ribagorçana d'Areny ha donat una mostra de respecte i amor al seu patrimoni i ha posat el dit a la llaga de la segregació del patrimoni eclesiàstic, oberta des del traspàs del patrimoni de les parròquies de la Franja del Bisbat de Lleida a la seu aragonesa de Barbastre-Montsó.

Els veïns d'Areny, a través de la seua associació de veïns i amb el recolzament del seu rector, ha iniciat una campanya de recollida de signatures adreçant-se al Bisbat de Barbastre-Montsó i a la Conselleria de Cultura del Govern aragonès, per a que tornen a la vila d'origen les obres d'art que es troben dipositades al Museu Diocesà i l'Església de Sant Martí de Lleida.

Es tracta del retaule de Treserra, un frontal gòtic de mitjans del segle XIII, i el sant i la creu d'Isclès, peces molt valuoses que fa només cinquanta anys es podien veure en aquestes parròquies franjolines.

La intenció d'aquests inquiets ribagorçans és promoure un petit museu parroquial a la zona.

Quina ha estat la resposta de les institucions civils i religioses aragoneses? De moment, cap ni una. I les paraules d'ànim i recolzament del senyor –o monsenyor– Lemiñana, rector de Roda d'Isàvena, o del periodista de l'Heraldo i canònic del Pilar, Juan Antonio Gràcia? Cap ni una.

Areny, no és Aragó? No poden els franjolins disfrutar dels seus bens culturals com els altres?

Sembla clar que tot el contenciós, primer per l'adscripció de les parròquies de la Franja al

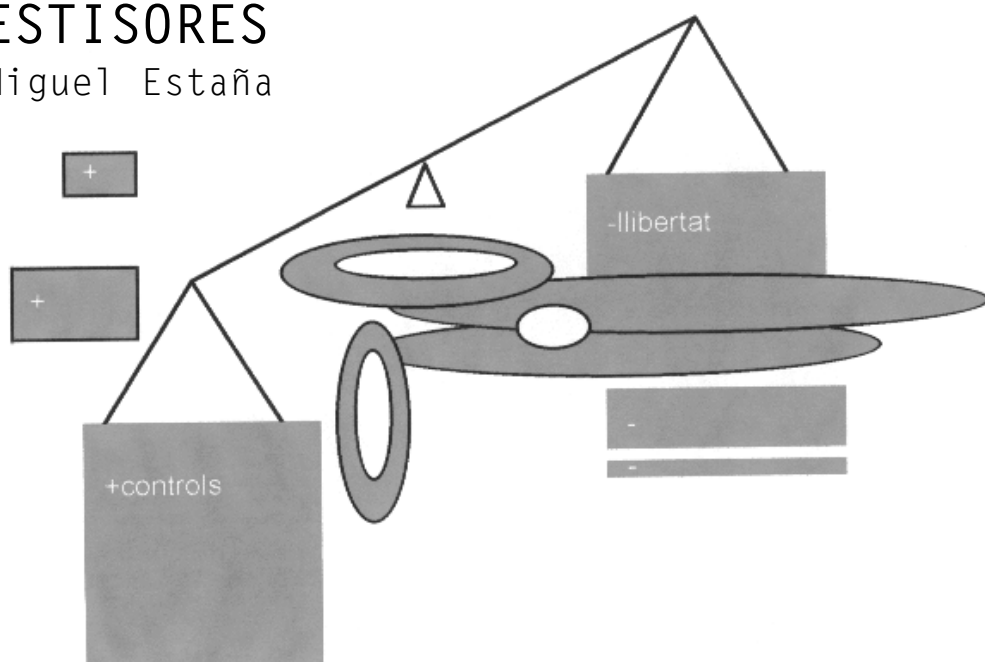
Bisbat de Barbastre-Montsó, i després per a què les obres que es troben a Lleida retornen a Aragó (tot un entramat d'enginyeria vaticana tramet pel nunci Janos Kadar –que Deu el tingue a la Glòria–), ha estat viscut per aquests esmentats personatges i els seus acòlits com una cacera i un repte personal, i, com a bons caçadors, no volen compartir la peça amb ningú.

Jaca, també

A la premsa aragonesa de fa uns dies ha aparegut la notícia que el PAR reclama a la Nunciatura de la Santa Seu a Espanya i a la Conferència Episcopal que la diòcesi de Jaca, que pertany, com se sap, a l'Arxidiòcesi de Pamplona, siga adscrita a l'arxidiòcesi de Saragossa, adscripció «llargament expressada per la societat aragonesa». Sempre havíem pensat –un sector de malpensants– que la reestructuració i adequació de límits diocesans amb els polítics, planificada el 1978 entre el Govern d'Aragó, la Conferència Episcopal, la Nunciatura i el Ministeri de Justícia s'havia fet, o per fer la guita als franjolins i als catalans, desfent una relació d'un miler d'anys, o bé perquè l'Opus manejava els fils des de darrere. És un tema complicat, però, des del laïcisme de *TdF*, ara veurem si a Jaca li passen el rodet tan fàcilment com ens l'han passat a nosaltres. També veurem si, com diu la premsa, tot acaba en una refundició de diòcesis –Jaca, Osca, Barbastre– sota la batuta de... endevinen quina de les tres? Quedaria palès que, el suposat clam de gent de la Franja per passar a Aragó –la diòcesi de Lleida– era més fals que un duro sevillà i que el que hi havia al darrere era l'interès d'una diòcesi minúscula per engrandir-se. Els temps confirmarà –o no– aquestes notícies.

ESTISORES

Miguel Estaña

s u m a r i

2

Editorial

3

Salutació del director

3

Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Entrevista

Jesús Moncada,
un escriptor de fons

12

La Llitera i la Ribagorça

14

Cultura / Llibres

15

Tema del mes:

Viatge a l'interior d'un jurat:
El XIIè Premi Comte d'Urgell

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió:

L'Aranès de Portugal

salutació del director

Aquest passat 1 de desembre Calaceit va tornar a ser la capital cultural de la Franja amb la celebració del gala dels premis Jaume I, que van portar a aquesta bella i majestuosa vila matarranyenca a personatges de relleu del món de les arts i les lletres catalanes com Núria Feliu, Jaume Fàbrega, Alfons Cervera, etc. Calaceit, amb la seua llarga i densa història d'olivers i fruits secs, d'indians i nobles cases de pedra, ha estat sempre un lloc d'acollida on han trobat el seu racó de pau espiritual escriptors com José Donoso, Àngel Crespo i Mauricio Wacquez, o el pintor Ràfols Casamada, entre molts d'altres artistes que es van comprar casa a Calaceit entre la dècada dels 70 i els 80.

Encara que aquesta vila, bressol d'estudiosos del món antic com Santiago Vidiella o Joan Cabré i d'iniciatives tan interessants com l'Associació Cultural Noessis i de l'actual Associació Cultural del Matarranya, podia semblar estar culturalment una mica en decadència –la desaparició de Noessis podia ser un lamentable símptoma– tot sembla indicar que a partir d'ara pot tornar a donar mostres de la seua recuperació.

La celebració, just una setmana després del Premis Jaume I i els seus actes a precedents, d'una exitosa Trobada de Corals, i l'acollida, aquest estiu, d'un important curs de la Universitat d'Estiu de les Terres de l'Ebre, és una prova d'aquesta vitalitat encisadora.

Màrio Sasot

cartes dels lectors

Benavarri també voldria el museu!

Des de fa un temps –bastant temps– està de moda demanar, sol·licitar... tot allò en ens pot beneficiar, d'una manera o altra. Benavarri no pot quedar-se aturat: també voldríem el Museu!... sí, aquell museu que es rifen Barbastre, Montsó, Fraga, Tamarit... i Lleida, de totes les obres de les parròquies de la diòcesi de Lleida que van passar a la nova diòcesi Barbastre-Montsó.

La vila de Benavarri, com a capital històrica de l'antic comtat de Ribagorça, bres de les futures diòcesis abans esmentades, i com a cor de tota aquesta ampla geografia... també volem el museu!

Esperem que els organismes locals es pronuncien sobre el tema.

E.M. Blanco
Benavarri (Ribagorça Oriental)

Constitució

L'any 1978 Adolfo Suárez tenia por d'enviar a les Corts la Constitució. Els franquistes residuals, en aquella època abundants, podien amb la seua força desaparar-li tot el projecte. Tot i això, Suárez va tindre el coratge de tirar-la endavant: un mèrit del qual tots en som agraïts. Ara, a Aragó, el conseller Callizo es troba en la mateixa situació: el sector franquista residual del seu partit li impedeix tirar endavant la Llei de Llengües. I molt em temo que Callizo no tindrà el coratge que va tindre Suárez. O sí, conseller Callizo?

M.G. Pérez
Fraga (Baix Cinca)

Declaració de les organitzacions per la llengua

Les organitzacions sotasignades reunides a Elx el 27 d'octubre del 2001 davant les discriminacions que encara pateix la nostra llengua a l'Europa del segle XXI, EXIGIM:

La cooficialitat de la llengua catalana en els terri-

toris on encara no té reconeixement oficial: Catalunya Nord; la ciutat de l'Alguer, a l'illa de Sardenya, pertanyent a l'Estat italià; la Franja catalanoparlant d'Aragó, i la comarca del Carxe, situada a la comunitat autònoma de Múrcia.

DENUNCIEM:

La discriminació del govern valencià per la no exigència del requisit lingüístic als mestres no valencians que exerceixen a les escoles valencianes, la no convalidació dels títols de català i l'eliminació d'autors catalans no nascuts al País Valencià de les lectures recomanades en l'ensenyament reglat de literatura catalana.

Les deficiències en el transport escolar a les escoles en línies en valencià de la ciutat d'Alacant.

Les pressions exercides sobre l'administració perquè considere territori castellanoparlant del País Valencià, la ciutat de Guardamar de Segura.

La supressió cautelar del Consell d'Estat francès de les mesures anunciades pel ministre d'Educació Jack Lang en favor del català.

Els obstacles a l'aprovació de la Llei de Llengües a l'Aragó que estableix la cooficialitat del català.

Les lleis que estableixen l'obligatorietat única de l'espanyol amb les repercussions que aquest fet té sobre l'ús del català en el comerç (etiquetatge, atenció al públic), en el cinema, en els documents públics (DNI, segells, etc.).

INSTEM:

Els Estats francès, italià i espanyol a aplicar els principis democràtics que inspiren l'Europa en construcció, i a iniciar en aquest Any Europeu de les Llengües accions positives per superar les discriminacions encara existents

Amics de la Llengua Catalana
i 60 organitzacions i entitats cíviques més
Elx, octubre del 2001

Devolucions

La disputa sobre el patrimoni artístic dels pobles de la Franja que han passat del bisbat de Lleida al de Barbastro-Montsó s'ha resolt ordenant el lliurament de les obres en qüestió, no als pobles d'on havien sortit en el seu dia, sinó a la seu del nou bisbat. Els interessats potser les veuran passar en camions per davant dels seus nassos, però no les tastaran. Això agradarà o no, però no té remei, perquè està, literalment, dat i beneït. *Roma locuta, causa finita*. A mi esta qüestió m'ha fet reflexionar i penso que, seguint la mateixa tònica absurda, l'antic arxiprestat de Calaceit, que comprenia també Queretes, Arenys i Lledó hauria de reclamar unes quantes coses. Quan el bisbe de Tortosa d'infausta memòria, Moll i Salord, es va proposar edificar el Seminari més gran d'Espanya, allà per la postguerra, va esbrèmer sense compassió a les parròquies per tal de recaptar diners. El nostre arxiprestat, mercè a l'activitat enèrgica de mossèn Vicent, va ser un dels més generosos. Com que ara pertany a Saragossa, des de 1957, penso que s'hauria d'exigir la devolució, no dels diners que es varen enviar, recaptats amb suor i llàgrimes (que això és impensable), però sí de la part alíquota de rajoles, tubots i teules que ens corresponen d'aquell edifici enorme i buit que senyoreja la ciutat de Tortosa. Tots aquests materials, naturalment, anirien a parar a les obres de restauració de la Basílica o de la Seu de Saragossa. A mi no em va ni em ve, però llenço la idea.

Miquel Blanc

Pel bon camí II Trobada de Cant Coral Comarca del Matarranya

■ Antoni Bengochea

Si l'any anterior vam eixir amb la sensació que la I Trobada tenia un gran futur, enguany s'ha confirmat; podem seguir estant satisfets: més música, més qualitat, més comarca.

La II Trobada va tornar a ser un èxit de crítics i públic: l'organització de l'acte va ser més dinàmica; hi havia més gent (n'hi cabia més) i el nivell musical va ser globalment millor (malgrat les condicions acústiques, inferiors a l'any passat).

La presentació, a càrrec de dos estupendes jòvens calaceitanes, Sara Díaz i Mª Pilar Agut, que ho van fer força bé, va ser també bilingüe, però enguany el català va ser la llengua protagonista. Gairebé en dos tercers parts de l'acte es va parlar en català.

El certamen, celebrat a l'església Parroquial de Calaceit, el va presidir l'alcalde de la vila, Miguel Casasús (que va parlar en castellà) i en ell van participar Ángel Gracia, vicepresident de la Diputació provincial de Teruel i el President de la Federación Aragonesa de Corals. Especialment important va ser la participació de la regidora de Cultura de l'Ajuntament de Calaceit, Rosa Domènech, principal organitzadora de l'acte enguany i que va parlar de la Federació d'escoles de música del Matarranya, tasca que mereix la nostra efusiva felicitació.

A més, s'ha instituït el Premi Honorífic Miguel Aguilar (il·lustre compositor de Vall-de-roures del segle XVII) per a distingir a una personalitat del món del cant coral, que enguany ha recaigut en l'excelent compositor Manel Oltra, el qual deleità als assistents

Premi honorífic Miguel Aguilar al compositor Manel Oltra

amb un emotiu i càlid discurs.

Musicalment (i això que l'acústica ens ho posava difícil) va quedar reflectit el treball entusiasta i disciplinat de totes i cadascuna de les corals participants, que es van superar i van aconseguir uns resultats musicals encara millors que l'any anterior.

Podem destacar l'acurada interpretació del *Más vale trocar*, del (per sort) inevitable Juan del Encina; la dinàmica, juvenil i descarada *América*, guajira cubana que Leonard Bernstein va compondre per al Ballet West Side Story i la cançó dels Beatles que va recrear el grup Kinësis, tant harmoniosa que podíem imaginar als angelets del cel repartint, com si fos confeti de notes musicals, l'ànima del malauradament desaparegut George Harrison. I per damunt de tot els dos moments culminats: *El Riu, riu, la perdiu* de Margarita Celma-Desideri Lombarte, veritable so del Matarranya, i, per suposat, les nostres *Aubades*, que de manera himnica van cantar com a cloenda tots els cors participants, amb la col·laboració dels magnífics

«Gaiteros del Guadalope».

No ens cansarem mai de felicitar al tres jòvens, entusiastes i preparats directors de les corals: Margarita Celma, Francisco José Celma i Beatriz Barceló, que no sols ja ho fan ara molt bé, sinó que, observant la seua evolució, és fàcil sospitar que d'aquí en avant encara ho faran millor. Enhorabona a ells i per a tots els coralistes per la seua tenacitat, disciplina i entusiasme i, sobretot, paciència (que, com ja sabeu, no h'hi ha mai prou).

Volem acabar constatant el problema de no tindre un local adient per aquests concerts. Els marcs arquitectònics del Castell de Vall-de-roures i l'església de Calaceit són magnífics, però presenten moltes limitacions: el castell és massa menut i no hi cap el públic, i l'església és deficient en acústica per escoltar música (a més a més en esta època prenadenca als dos locals et pots pelar de fred). Crec que ja és hora de ficar en marxa la construcció d'un auditori a Calaceit (i si pot ser, també als altres pobles) perquè la realitat musical ho demana amb força.

La Gala Jaume I se celebrà a Calaceit

■ Guillem Xacon

Aquest 1 de desembre Calaceit va ser la capital de la cultura catalana. Prop de dos-centes persones des d'Elx o Maó fins a Vic o Benavarri s'havien desplaçat al Matarranya per a gaudir dels actes dels Premis Jaume I de la Franja de Ponent.

No és d'estranyar doncs que la bonica vila arrasada l'any 1707 per Felip V desbordés les seues places hoteleres i que la Fonda Alcalà que acollia el sopar de la Gala exhaurís llurs places.

L'oferta era atapeïda, el futur Casal Jaume I de Calaceit amb la col·laboració de la CAL (Coordinadora d'Associacions per la Llengua) i la regidoria de cultura de l'Ajuntament de Calaceit havia organitzat un total de vint-i-vuit actes que omplien la programació a l'entorn dels Premis. Un gran salt qualitatiu respecte a la primera edició de l'any passat a Fraga. Així mentre a l'ajunta-

El matí de l'1 de desembre mentre l'editorial 3i4 i Acció Cultural del País Valencià lliuraven desenes de llibres en català a la vila començava el curs de tabals, la trobada de poetes de ponent i la ruta històrica. Diverses van ser les conferències, amb la politòloga Pepa Ferrer parlant de globalització i identitat, el catedràtic Vicent Martínez i Sancho descobrint-nos a Joan Fuster, Joaquim Monclús situant la Franja de Ponent avui i per tancar el dinar-tertúlia amb Paulí Fontoba i Enric Borràs que concentraren setanta comensals al seu voltant.

Joan Carles Martí, president d'El Tempir d'Elx presentà la novel·la *L'home mort* del periodista Alfonservera i la Gemma Pasqual ens va descobrir el seu darrer èxit *Marina*. Jaume Fàbrega va oferir l'impressionant performance *El cor menjat* mentre la cantant Núria Feliu al Teatre i la rapsoda Zoe Sindreu al Sopar interpretaren als poetes de la Franja, dins del projecte «Poetes de Frontera», del què es va lliurar un poemari editat per a l'ocasió entre tots els assistents.

Sis van ser els concerts, de la violinista calaceitana Aurora Fontoba, el llaüt de Daniel Zapater, el cantautor ponentí Àngel Soro, la colla de grallers de la Terra Alta i els grups de música tradicional Palangana i La Carrau, aquests darrers, van ser els encarregats de tancar la festa despuntant el sol ja a Calaceit.

Els Premis

Al Sopar de la Gala va assistir una bona representació del món cultural, social i polític dels Països Catalans. Representants dels ajuntaments de la Franja, de l'ajuntament de Cabriels (un dels ajuntaments que s'agermanarà amb el Casal

El guardonat Jaume Piqué, del Jimmy-Jazz

Jaume I de Calaceit) i d'altres del Principat i del País Valencià, així com del govern de la Generalitat de Catalunya.

En un ambient de veritable festa, on la música i les cançons de la terra no cessaren Jaume Casas de Ràdio Fraga presentà els guardonats que en aquesta ocasió foren la cantant Núria Feliu, que va rebre el premi en mans de la Teresa Ribes, cap de Benestar Social de la Generalitat a Lleida, en Jaume Piqué del Jimmy-Jazz d'Igualada al que l'hi va donar la Pepa Ferrer de la Institució Joan Fuster, l'historiador i professor de gastronomia Jaume Fàbrega

que el va rebre de mans de Melcior Mateo, coordinador del Casal Jaume I de Mequinensa, Francesc Ricart al que l'hi lliurà Josep Galan, el cantautor Àngel Soro que el va rebre de Mercè Miranda, cap del Casal Jaume I de Castellonroi i finalment l'historiador Joaquim Montclús al que l'hi va lliurar Paulí Fontoba, coordinador del Casal Jaume I de Calaceit.

Per tancar la nit hi hagueren els parlaments de Vicent Martínez Sancho, president d'Acció Cultural del País Valencià i de Guillem Xacon, coordinador de la xarxa de Casals Jaume I dels Països Catalans.

Francesc Ricart, en mans de Josep Galan, president de l'IEBC

ment i al museu Joan Cabré es presentaven diferents exposicions (les pintures d'Isabel Torres, l'Aiguabarreig i la història d'El Llamp), al llarg de la setmana s'havien fet alguns actes previs, entre els què cal destacar la trobada dels presidents de les entitats de ponent i de les terres de l'Ebre per a tractar la supervivència de la nostra cultura a la Franja.

D'esquerra a dreta: Jordi Estalella, cap de la CAL a les Terres de l'Ebre; Josep Maria Forné, president d'Òmnium Cultural a Ponent; Ignasi Puente, president d'Acció Cultural a Ponent; Francesc Ricart dels Casals Jaume I de la Franja (moderador); Joaquim Montclús de la Fundació Noesis - Franja de Ponent; Paulí Fontoba, del Casal Jaume I de Calaceit; Mercè Miranda, del Casal Jaume I de Castellonroi

Mostres d'intolerància

Hi ha gent que és incapaç d'assimilar la idea de la realitat trilingüe d'Aragó. Enguany, amb l'arribada de les primeres calors de l'estiu, a la cartellera d'un dels bars de Mont-roig que estan situats a peu de Carretera va aparèixer un paper que demanava adhesions en contra de la llengua catalana (escric per referències, no hai pogut concretar exactament si ere contra l'ensenyament, contra la cooficialitat o contra les dos coses alhora). Sigue com sigue, alguns clients de l'establiment s'ho van prendre a broma i hi van anotar noms com «Paco Pantanos», etc.; altres ho van considerar una mostra d'intolerància i hi van voler deixar constància del seu rebuig a la petició, alhora que reivindicaven lo dret, en democràcia, a poder decidir lliurement l'educació que volien donar als seus fills.

Al cap de pocs dies, en vista de l'escàs volum d'adhesions obtingut, es va repetir la penjada a l'altre bar. Quan lo propietari d'este segon establiment se'n va adonar de la presència del paper lo va llevar de la cartellera.

Desconec si això mateix ha passat a altres pobles però no dixé de ser curiós que este fet s'hage produït a Mont-roig casualment l'any en què els pares d'onze escolars han decidit demanar un professor de llengua catalana; un any que ve a coincidir amb aquell en que avantprojecte de llei de llengües d'Aragó ha estat sotmès a informació pública.

Està clar que algunes persones no poden estomegar de cap de les maneres la més mínima insinuació d'expressions com «Catalunya» i/o «català». I és que el trilingüisme d'Aragó és molt més del que la seua «democràtica» disposició és capaç de tolerar.

J.A. Carregalo

Notícies del Matarranya

■ Redacció

Més de 250 milions per recolzar el turisme

El Matarranya rep 225 milions de pessetes per dinamitzar el turisme en aquesta comarca.

El Consell de Govern de la DGA ha aprovat la subscripció d'un conveni entre el departament de Cultura i Turisme, la Mancomunitat de Municipis del Matarranya i l'Associació d'Empresaris pel desenvolupament d'un pla de dinamització turística al Matarranya.

L'objectiu d'aquest pla es centra en el desenvolupament d'una oferta de serveis turístics professionalitzats i de qualitat.

La DGA repararà el pont ferroviari de Queretes

RENFE concedeix el permís a la DGA per a ampliar el pont ferroviari en desús de Queretes a Vall-de-roures.

A la Mancomunitat de municipis de la Comarca del Matarranya li urgeix que el projecte d'ampliació del pont es solucione. I és que la desafeció (canvi d'us) de la via fèrria per la conversió en via ecoturística és el primer pas per la rehabilitació de la via de «Valdezafán», que va des de Lledó a Alcanyís, projecte que es preveu començar a l'any 2002.

2.000 milions per pal·liar els efectes de les riuades

Un any després de la riuada del mes d'octubre del 2000 es fa patent que les administracions públiques han actuat amb fortes inversions per pal·liar els desastres que ocasionà la gota freda. La inversió ha superat els 2.000 milions de pessetes. Les actuacions s'han centrat en arreglar carreteres i millorar el cabal dels rius i sèquies. Els agricultors s'han

Efectes de la riuada a Nonasp

acollit a línies de crèdit preferencials per reparar els danys ocasionats. Queda pendent la recuperació i construcció de nous ponts, com el de Massalió i Pena-roja de Tastavins, que van sortir mal parats per aquesta riuada.

Vídeo promocional del Matarranya

La Comarca del Matarranya s'ha donat a conèixer durant el cap de setmana (9, 10, 11) de novembre a la Fira de turisme Agrotur de Cornellà (Barcelona), amb un vídeo promocional sobre el Matarranya que ha editat l'equip de *La Comarca*.

La presentació es realitzarà davant de diferents mitjans de comunicació especialitzats amb el sector turístic a nivell nacional como TV3, *La Vanguardia* i la Cope.

Fires de recursos naturals i ambientals a Mont-roig i Ràfels

El novembre, mes de fires. Durant dos caps de setmana consecutius s'han celebrat les Fires denominades de «recursos naturals i medi ambient» a Mont-roig i Ràfels. El fred que acompanya en estes dates no acovardeix a la gent de la comarca que s'acosta a visitar-les.

Ermita de la Consolació a Mont-roig

L'HAM

Llach

La Diada de Catalunya va ser l'escenari de la presentació de l'obra *Germanies* de Lluís Llach a Barcelona, obra que fa un temps va ser presentada a la plaça de toros de València. Entre altres grups corals hi va assistir la Coral de l'Institut Musical de Fraga i, altra volta, igual que va passar a València, els Amics de Fraga –el Sr. Àngel Hernández–, va tornar a alertar a tot aquell que se'l vulga escoltar que Llach és un independentista perillós i va criticar durament la *manipulació política* que van arribar a patir els xiquets que hi van acudir, els pobrets. La Coral va assistir a un acte el dia gran de la Comunitat veïna i això és molt d'agrair. I la Coral va participar en un acte cultural d'un artista que se n'ix dels barems, com és Llach. De pas, caldria recordar al Sr. Hernández que Picasso, Neruda, Saramago i Alberti –per posar uns exemples– van ser comunistes i a García Lorca el van afusellar per republicà. A molta gent ens agrada valorar a les persones per la seua vàlua artística, bandejant el pensament polític. Franco ja va prohibir que es tingués relacions *amb aquesta gent*. Pareix que alguns encara es mouen en paràmetres de postguerra.

Algú pensarà que estic exagerant, i no exagero. Al pròxim *TdF* exposaré un altre esdeveniment summament cultural i exitós, relativament recent, al qual es va convidar els *Amics* i en què no hi van voler participar. Els motius? Els mateixos. Sucós però que sucós.

Josep Galan

Saber observar, saber ensumar: És Fraga una ciutat contaminada?

■ Saturnino Barbé

Vista general de Fraga

Per resoldre un problema és obvi que cal, per començar, prendre consciència sobre la seua realitat. I, a Fraga, pareix no haver-hi consciència sobre la qualitat de l'aire que es respira, aire poc afavorit per les condicions atmosfèriques de l'indret. De tots és ben sabut que el Baix Cinca es caracteritza per la freqüència i persistència de les seues boires, especialment a l'hivern, però... és té en compte les conseqüències ambientals d'eix aire humit que s'estanca a la vall? En aparença, no, atès que no se'n parla. Amb tot, on s'acumula la boira s'hi acumelen també tots els gasos i partícules contaminants que s'emeten a l'atmosfera. I no solament s'hi acumulen substàncies tòxiques sinó que, a més a més, el seu poder de penetració en l'organisme augmenta al dissoldre's una part important d'aquests contaminants en les petites gotes d'aigua que formen les boires, gotes que acaben sent respirades.

Els danys que ocasiona la contaminació de l'aire a la salut de les persones és un tema que

s'ha estudiat molt, tot i que la gent, en el fons, no s'ho acaba de creure. Això succeeix així perquè alguns efectes de la contaminació no són immediats. O bé perquè el deteriorament que ocasionen en la salut són un tant difusos i es confonen amb diferents patologies. En general, ningú no pot assegurar que una persona amb càncer o alguna malaltia respiratòria ha contret el seu mal a causa de la contaminació, però, per altra banda, els estudis epidemiològics no donen lloc a cap mena de dubte i confirmen que a les poblacions contaminades hi ha una major incidència d'aquestes malalties. La contaminació mata molt més del que ens imaginem.

Quina mena de contaminants és d'esperar que es troben a la nostra atmosfera? Pel que sembla, a diferència d'altres poblacions, a la comarca no hi ha estacions de mesura de la qualitat de l'aire que ens indiquen les xifres exactes però és evident que a la ciutat hi ha moltes calefaccions de gasoil, algunes indústries i una carretera de molt tràfic. També els agricultors, a més d'utilitzar pestici-

des, acostumen a cremar les fulles seques que s'amunteguen pel camp, omplint així de fum les poblacions veïnes.

Es podria objectar que la contaminació és només presumpta, però ¿per què hi ha estacions de mesura a Saragossa o a Andorra? Precisament s'hi van posar perquè hi havia motius per sospitar de la qualitat de l'aire. I Fraga fa pudor a fum. Hi ha dies i nits en què la farum n'és intensa. Pel fum i per les boires que hi abunden hi ha motius per sospitar. Per això caldria que l'Ajuntament fes el que calgués per instal·lar-hi una de les esmentades estacions mesuradores de la contaminació. Amb dades a la mà s'hi podrien prendre mesures quan saltessen les alarmes. Mentrestant seria d'agrair que s'hi fomentés la calefacció elèctrica i l'estalvi de combustible. I per als pagesos, els centres de compostatge com a alternativa a la crema de rostolls.

Es tracta, en definitiva, que hi haja voluntat per observar, ensumar i actuar en conseqüència.

(És traducció del castellà)

L'agrupament escolta Pintor Viladrich de Fraga, premi «6 de novembre»

■ Pep Labat

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA no ha dubtat ni un sol instant a l'hora d'atorgar enguany un dels premis «6 de novembre» a l'Agrupament Escolta «Pintor Viladrich» de Fraga. Personalment estic vinculat de manera sentimental a aquesta entitat des de fa molts anys. Considero que tinc un deute personal amb l'Agrupament. Molts de vosaltres saben perfectament de què estic parlant. Ara bé, també penso que tot el poble de Fraga està endeutat amb aquesta gent. Quants exescoltes estan fent de motor de les més importants entitats de l'ampli teixit associatiu de la nostra ciutat? L'Escoltisme ha donat a Fraga desenes i desenes d'autèntics ciutadans, de gent activa,

participativa, solidària i per què no dir-ho... progressista!

Ara bé, avui voldria destacar el seny que han mostrat davant l'anomenada segregació de les parròquies de la Franja del Bisbat de Lleida. L'Escoltisme de Fraga s'ha mantingut fidel a la seua demarcació creient en la

força de l'amistat, en l'agermanament per la cultura i no en les fronteres de ratlla i paper, fruit d'una sèrie d'ambicions. I parlo en aquests termes perquè no s'ha pensat en les persones. No s'ha parlat, no es parla i no es parlarà d'aquestes. Tristament, solament de béns

materials... L'Escoltisme avui és l'única flama que queda encesa a Fraga d'una filiació que va durar segles. L'Escoltisme de Fraga mai no ha cregut que el límit de comunitat autònoma sigui una barrera insuperable. L'Escoltisme de Fraga és un exemple a seguir.

PREMIS «6 DE NOVEMBRE» 2001 A LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA A LA FRANJA INSTITUT D'ESTUDIS DEL BAIX CINCA IEA

Dia: divendres, 14 de desembre de 2001

Hora: 22 h

Lloc: Sala Privee de Florida 135. Fraga (Osca)

Programa:

- Àpat fred: Patisserie Ramon Bosch
- Presentació de l'acte: Jaume Cases, ràdio Fraga
- Obertura: Josep Galan, president de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA
- Concessió de les Beques d'Investigació «Amanda Llebot»: lectura de l'acta
- Concessió dels premis «6 de novembre» de la Franja: Francesc Beltran (exalcalde de Fraga), Agrupament Escolta «Pintor Viladrich» de Fraga, Carlos Menal (Forn Menal), Teresa Paniello (presidenta de la FAPAR) i Àngel Huguet (psicòleg i professor de la Universitat de Lleida)
- Concert quartet de vent: Òscar Barqué (trombó), Jaume Gilibet (trombó), Josep Mesalles (saxòfon alt), Jordi Vinyes (clarinet i saxòfon tenor)

Activitats de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA

Premis «6 de novembre»

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA ha organitzat per al proper divendres 14 de desembre l'acte d'homenatge als guardonats amb els premis a la normalització lingüística i cultural de la Franja «6 de novembre». L'objectiu d'aquests, a l'igual que les quatre passades edicions, és el de reconèixer i fomentar actituds positives en relació amb la nostra llengua i cultura per part de ciutadans, associacions i institucions. Enguany s'ha volgut homenatjar l'excalde, Francesc Beltran per la seua predisposició positiva davant la llengua; a l'Agrupament Escolta «Pintor Viladrich» de Fraga per mantenir la relació d'agermanament amb la diòcesi de Lleida malgrat el canvi; a Carlos Menal per la retolació dels seus establiments i l'etiquetatge bilingüe dels seus productes; a Teresa Paniello, presidenta de la FAPAR, per la sensibilitat mostrada en relació amb l'ensenyament del català a la Franja i al professor la Universitat de Lleida i psicòleg, Àngel Huguet, per la seua incansable feina de recerca i divulgació en el tema de l'ensenyament del català a les nostres comarques. A més, al llarg de l'acte es llegirà l'acta de la convocatòria anual de beques «Amanda Llebot».

Enguany, l'IEBC-IEA ha volgut canviar l'escenari i el desenvolupament de l'acte. Aquest tindrà lloc a les 22 hores i a la sala Privee de la discoteca fragatina Florida 135. Al començament de la sessió hi haurà un àpat fred preparat per la pastisseria Bosch que substituirà el tradicional sopar. També podrem gaudir d'un concert de vent a càrrec d'Òscar Barqué, Jaume Gilibet, Josep Mesalles i Jordi Vinyes. Per assistir a l'acte cal fer la reserva al telèfon 974473611 (preu aprox. 2.500 pessetes).

Fira del llibre aragonès de Montsó

Per últim, l'IEBC-IEA participará a la fira del llibre aragonès de Montsó amb les darreres novetats editorials: *Sóc aragonès*, *soy aragonés* de Ceci Lapresta, número 19 de la col·lecció «La Sitja» i *La Casa dels Hospitalers de Torrent de Cinca* de Ramon Roman, coeditat amb La Casa de Fraga a Barcelona. Aquest llibres s'exposaran a la secció dedicada a les publicacions de l'Institut d'Estudis Altoaragonesos.

Pep Labat

Passes endavant en la conservació de l'Aiguabarreig

■ Guillem Xacon

Les propostes d'actuació acordades en el Seminari de Gestió Ambiental de l'Aiguabarreig celebrat el novembre de 1998 a Mequinensa es van materialitzar i aquí en teniu un resum: L'Estació Biològica de l'Aiguabarreig ha instal·lat a la vessant d'administració catalana els primers aguaitis i miradors, indicadors de l'espai natural, itineraris de natura senyalitzats i ha posat en marxa la pàgina <http://aiguabarreig.net>, tot plegat gràcies al suport econòmic del departament de medi ambient de la Generalitat de Catalunya. Vuit pobles integren la Mesa Municipal de l'Aiguabarreig, que va nàixer a dit Seminari i es va constituir formalment el 18 de novembre de 2000 a Flix (la Ribera d'Ebre). A les reunions de treball per coordinar la gestió de l'enclau hi

participen directament els alcaldes, l'EBA i en Guillem Xacon, coordinador de l'Espai Natural de l'Aiguabarreig. La propera reunió serà el 17 de novembre a Massalcoreig i hi seran convidats els ajuntaments de la ribera baixa del Matarranya, a banda de Faió i la Pobla de Massalua, que són Maella, Favara i Nonasp. S'ha iniciat la fase prèvia a la realització d'un Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals, recolzat pel departament de medi ambient de la Generalitat i que també es lliurarà al govern d'Aragó. El coordinador és el doctor Fernando Carceller i hi participen una gran munió d'experts en tota mena de disciplines. Aquest setembre (BOA 5-09) la banda d'administració aragonesa de la confluència Segre, Cinca i Ebre ha estat

Corbs marins a l'aiguabarreig

declarat ZEPA, en total 37.000 ha. de l'Aiguabarreig i del curs baix del Matarranya, ja que la ZEPA ha estat batejada com Aiguabarreig-Matarranya, tot i això el govern d'Aragó no va incloure l'Aiguabarreig a la Xarxa Natura 2000 en la darre-re revisió. Aquest 30 de setembre més

d'un centenar de naturalistes aragonesos (particularment de l'organització ANSAR) es van mobilitzar per l'Aiguabarreig concentrar-se a Mequinensa. La jornada va tenir un excel·lent ressò mediàtic i ANSAR va decidir unir-se a l'EBA per pressionar al govern d'Aragó.

ESTAMPES RIBERENQUES

Llengua i identitat

■ Cecili Lapresta

No hi ha dubte que la llengua és un factor molt important en la definició que cada ú ens fem de nosaltres mateixos, en la relació amb els altres, en la recerca d'afinitats amb altres col·lectius o persones, etc., però hem de ser crítics i cautelosos amb la idea de fer coincidir la llengua que utilitzem i sentim com a pròpia, amb els nostre sentiment d'identitat.

La identitat de les persones és el resultat d'un procés en què hi intervenen una gran nombre de factors, tant d'un nivell social com d'un nivell personal, i tots ells s'influeixen mútuament. Reduir aquest complex entramat d'interrelacions a l'equivalència llengua=identitat és una simplificació que deixa sense explicació una gran quantitat de situacions.

Per tal d'exemplificar-ho, exposaré breument dos situacions, que podem trobar, entre moltes d'altres. En primer lloc, el cas dels suïssos. Aquest poble, amb tota la diversitat lingüística que posseeix (recordem que existeixen quatre llengües oficials) ha

mantingut una cohesió interna el bastant forta que els ha permès sobreviure com a nació davant veïns poderosos. Aquesta cohesió, evidentment, no passa per l'aspecte lingüístic, sinó en vincles comuns d'una altra naturalesa. En segon lloc, assenyalaré un altre exemple molt més proper; és el cas de les comarques del nostra Aragó catalanoparlant. A les nostres terres, d'una manera majoritària, les persones s'autoclassifiquen com aragoneses, la qual cosa, si tenim en compte que tradicionalment el ser aragonès ha estat definit com a castellanoparlant, ens torna altra vegada a contradir la idea de la correspondència entre llengua i identitat.

Un element a considerar i que ens pot ajudar a entendre aquestes contradiccions, passa per l'enfocament de la identitat, en certs sentits, com una representació social. Representació social que es crea, des dels col·lectius que detenten el poder, donant pes a uns aspectes determinats i interessats sobre els que basar-la i, així, el ser suís, espanyol, aragonès o català, es defineix d'una determinada manera, sense que realment importe molt si es correspon amb la realitat. Un cop objectivitzar i interioritzar aquest determinat sentiment, les persones el prenem i el sentim com una veritat absoluta, amb tot el que això implica, quan en realitat no deixa de ser una construcció més o menys arbitrària i artificiosa.

Jesús Moncada, un escriptor de fons

«No es poden regular els drets dels corders»

El passat novembre l'editorial La Magrana ha aplegat en un únic volum els contes dels reculls *Històries de la mà esquerra i altres narracions*, *El Cafè de la Granota* i *Calaveres atònites* de Jesús Moncada. Per parlar d'aquest fet, i d'altres de 'col·laterals', hem anat a trobar al conegut escriptor mequinensà al bar «El Pato Loco» de l'Eixample barceloní.

Pregunta: Com és que ara s'editen en un sol volum els teus reculls de narracions?

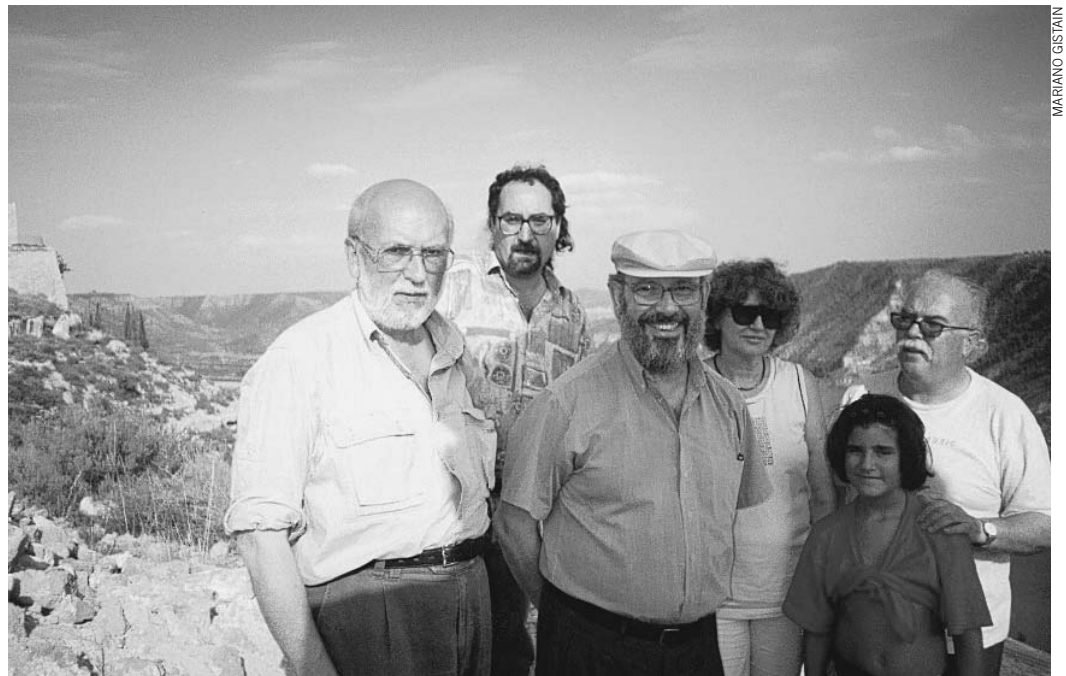
Resposta: Senzillament ha estat una idea editorial, una proposta editorial que, per altra banda, he trobat que estava bé. Penso que als lectors els pot fer una certa gràcia trobar en un sol volum tots aquests contes.

P.: Aprofitant l'edició conjunta, has modificat el contingut d'alguns dels contes?

R.: Només he corregit les poques errades que hi havia en les edicions individuals: aquella coma que apareix al lloc on tu no esperaves trobar-la, alguna errada mecanogràfica... Però, l'única diferència entre aquesta edició i les anteriors és el punt on es localitzen les errades. Ja saps que algú, fa anys, va fer un manual per evitar les errates editorials i ja en la primera pàgina del manual n'hi havia un parell.

P.: Aquest estiu la Diputació de Saragossa t'ha atorgat la Creu de Santa Isabel de Portugal i a la tardor la Generalitat de Catalunya t'ha concedit la Creu de Sant Jordi. Què en penses d'aquestes dues distincions?

R.: Bé, les accepto com un reconeixement a la meua trajectòria literària, però entenc que, sortosament, van més enllà d'un reconeixement personal. Em plauen perquè signifiquen

Mequinensa, estiu 2001. A. Quintana, H. Moret, J. Moncada, S. Schmitz, J. Galan i la filla de Mariano Gistain

també el reconeixement de l'obra dels escriptors, ja que entenc que els estaments oficials aragonesos i catalans també tenen en compte la feina dels escriptors.

L'aturada de la Llei de Llengües d'Aragó, ja me l'esperava.

P.: Creus que ha estat casual la coincidència en el temps que t'hagin concedit aquestes dues distincions aquest 2001?

R.: Senzillament sí. Sens dubte.

P.: Com et sents amb aquesta aparent, i sembla que ara també oficial, dualitat catalanoaragonesa?

R.: Com sempre.

P.: Què vol dir com sempre?

R.: Exactament això.

P.: Saps que la llei de Llengües d'Aragó està aturada del tot. Què en penses?

R.: Que ja m'ho esperava.

P.: Per què?

R.: Perquè pretendre consensuar aquesta llei amb uns polítics com ara els del PP era absolutament impensable. És com intentar pactar els drets dels corders amb el llop.

P.: Quina recepció ha tingut la teua obra, més enllà de la Franja, en terres aragoneses?

R.: En general força positiva, però evidentment no dispo de tota la informació per afirmar-ho amb rotunditat...

P.: Els teus llibres de contes, tret de l'últim, han estat editats en castellà per editorials saragossanes.

R.: Sí, des del món editorial la recepció ha estat força positiva. Per exemple, he intervingut diverses vegades en les campanyes de 'Invitació a la lectura', organitzades per Ramón Acín, que m'han dut a mantenir contacte directe amb

els alumnes dels instituts d'ensenyament secundari de Casp—dues vegades—, Alcanyís, Fuentes de Ebro i diferents centres de Saragossa, trobades amb els lectors joves aragonesos que han estat sempre molt positives. També he anat un parell o tres de vegades als instituts de Fraga, però això ja està dins del nostre àmbit cultural. La premsa aragonesa, la premsa de Saragossa vull dir, ha informat al moment de l'edició dels meus llibres. José Antonio Labordeta va fer la presentació a Saragossa de la traducció al castellà d'un dels meus llibres de contes. També hi ha projecte de traduir *Camí de Sirga* a l'aragonès...

P.: Així que una traducció a l'aragonès s'afegirà a les 12 que ja existeixen de *Camí de Sirga*. Com valors la difusió exterior de la teua obra?

R.: La considero molt positiva, i no tan sols des d'una perspectiva personal sinó pel que mostra d'interès per part

ers pactant amb el llop»

d'altres cultures pel que s'escriu al nostre país.

P.: La passada primavera l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana et van distingir amb el Premi dels Escriptors en Llengua Catalana, que enguany s'atorgava per primera vegada. Com valors aquesta tercera distinció global a la teua trajectòria literària?

Em satisfà
que altres escriptors
catalans valoren
la meua obra.

R.: Em sento molt satisfet perquè ha estat concedit per votació de la resta d'escriptors catalans, que en teoria són 'rivals' meus.

P.: Prèviament, aquesta mateixa Associació va fer una enquesta entre els seus associats sobre les millors novel·les catalanes dels segle XX i *Camí de sirga* fou una de les seleccionades. La revista *Serra d'Or* va fer una enquesta semblant entre els crítics catalans i també la teua primera novel·la va ser seleccionada. Quina sensació et produeixen aquestes seleccions?

R.: Això qui ho ha de valorar han de ser els lectors; si volen.

P.: Sabem que estàs treballant en una nova novel·la. Ens podries fer cinc cèntims sobre aquesta obra?

R.: Si et faig cinc cèntims es possible que diguis que del que et vaig dir no ha quedat gaire cosa en el moment de l'edició. És el que m'ha ensenyat l'experiència. Segurament l'únic que es mantindrà és que bona

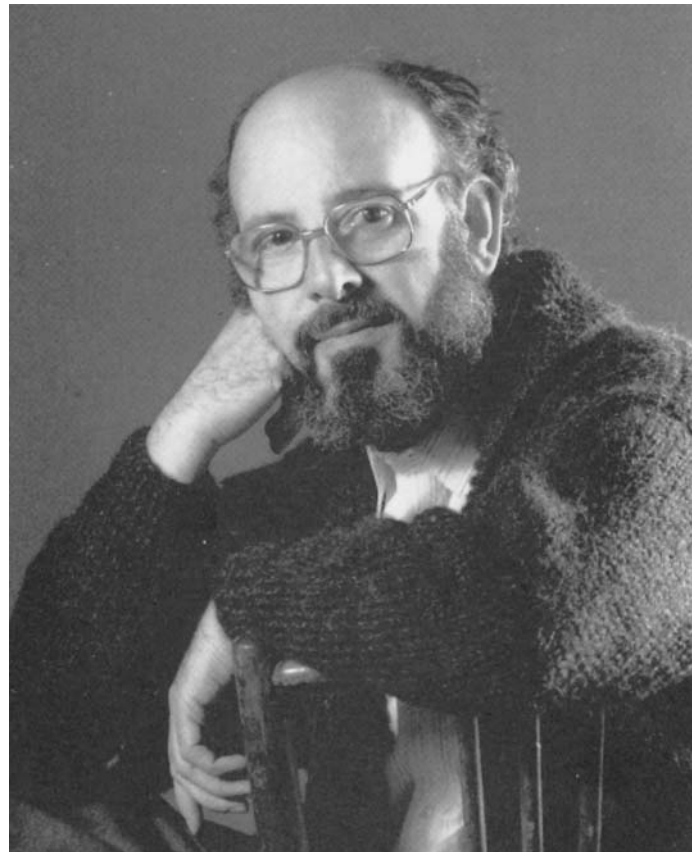
part de l'acció de la novel·la, l'escenari, transcorre en una editorial barcelonina.

P.: Així que deixaràs el marc mequinensà per passar a un de barceloní?

R.: Bé, sí en bona part, perquè com a mínim, ara per ara, un parell de personatges d'aquesta novel·la són mequinensans, de manera que el lligam no es trencarà del tot. Com tampoc no suposa deixar definitivament el món de Mequinensa, sobre el qual encara hi ha moltes coses per explicar.

P.: La Mequinensa d'abans de 1973, suposo?

R.: És la que conec millor. La posterior no la conec prou bé, tot i que ja he fet alguna ullada esbiaixada, per exemple a *Estremida memòria*.

Un mequinensà universal

Jesús Moncada i Estruga va nèixer a Mequinensa el 1941 en una família de botiguers amb profundes arrels mequinensanes. Es trasllada a Saragossa amb dotze anys per estudiar intern al col·legi Santo Tomás de Aquino el batxillerat. Un cop cursats els estudis de magisteri, també a la capital d'Aragó, retorna amb dèset anys a Mequinensa on exercirà un parell d'anys de mestre. Cap al setembre de 1966, es trasllada a Barcelona on treballa durant molts anys en el món editorial. En l'actualitat compagina la creació literària amb les traduccions i altres tasques editorials.

Moncada s'inicià com a escriptor guanyant el premi Burguers de l'ajuntament de Gavà el 1970 amb el conte «La Lluna, la pruna». D'aleshores ençà ha publicat els reculls de contes *Històries de la mà esquerra i altres narracions* (1981), *El Cafè de la Granota* (1985) i *Calaveres atònites* (2000), i les novel·les *Camí de sirga* (1988), *La galeria de les estàtues* (1992) i *Estremida memòria* (1997). Bona part de les seues obres han estat traduïdes –pel que fa als contes– al castellà, hongarès, rus, anglès, alemany, hebreu, eslovè i italià, i –pel que fa a les novel·les– al castellà, portuguès, francès, holandès, danès, anglès, suec, alemany, annamita, romanès, gallec i japonès.

Li han estat atorgats diferents premis, a més del reconeixement del públic lector, a les seues obres entre els quals destaquen, a més dels tres esmentats a l'entrevista, el Premi Joan Creixells, el Premi Ciutat de Barcelona, el Premio Nacional de la Crítica i el Premi Crítica Serra d'Or, tots quatre concedits el 1988.

Any Puig i Cadafalch

L'any 2001 ha estat elegit per diverses entitats i institucions de Catalunya per recordar la figura de l'il·lustre arquitecte i polític mataroní, Josep Puig i Cadafalch. De les moltes i importants coses que va fer en vida direm que va ser president de la Mancomunitat de Catalunya de 1919 a 1923, cofundador i durant molt anys president de l'IEC, doctor *honoris causa* per diverses universitats, escriptor, arqueòleg i arquitecte de qui despunten principalment a Barcelona les construccions de la casa Amatller, Macaya, Serra, Casarramona, etc.

Defensor i coneixedor dels PPCC, va treballar en la restauració de Sant Miquel de Cuixà, a la Catalunya Nord, i també es va preocupar de la Franja de Ponent.

Santiago Vidiella, en la seva Història de Calaceit, ens diu que l'any 1916 visità aquesta vila *el notable escriptor i eminent català doctor Puig i Cadafalch*. En unes notes de l'historiador Marià Galindo he trobat que durant la seva visita, col·laborà en les excavacions que s'hi feien aleshores al poblat ibèric de Sant Antoni, dirigides pel doctor Pere Bosch i Gimpera. També s'hi diu que Puig i Cadafalch venia de visitar Fraga i Tamarit, d'on portava unes fotografies i apunts de la col·legiata i església d'aquesta darrera població.

Cal tornar a recordar que, fruit d'aquests contactes, una bona part dels dirigents polítics i culturals dels municipis de la Franja van deixar enrra el seu aragonesisme exacerbant i es van decidir a escriure en català. Aquest fou el cas de Santiago Vidiella, Miquel Joan Cabré, Maties Pallarés i d'altres.

Joaquim Montclús

Graus, Tamarit... Benavarri?

■ Un portaveu dels pares

Per acabar els estudis obligatoris de l'ESO, els alumnes de Benavarri i comarqueta han d'anar avui per avui a la població de Graus. Aquests nens ara tenen 14 anys quan marxen de la seua escola, però, possiblement, aquesta edat serà més curta, és a dir 12 anys, quan hagen de marxar. Fins ací tot correcte, però hi ha un seguit de preguntes que es fan els pares i que, podent tenir una prompta resposta, encara estan en l'aire.

Per què NO a l'ensenyament VOLUNTARI a l'Institut de Graus de la nostra llengua, com es fa a l'escola de Benavarri i, d'aquesta manera, tenir uns coneixements en un grau més elevat de l'idioma català i, a la vegada, optar a places a les universitats catalanes on es demana aquest idioma quan acaben a l'Institut i quan l'Ajuntament de Graus i la Direcció de l'Institut ja fa un sarpat d'anys que ho saben?

Per una sèrie de raons –com ara el baix nivell de coneixements causat per la itinerància

Escoles de Sant Miquel de Tamarit de Llitera

dels mestres o pel no reciclatge d'aquests o bé pel poc control dels alumnes (absències, tabac, begudes, comportaments radicals...) – i algun motius més, futurs alumnes que havien d'anar a aquest centre, han optat per Barbatre o Lleida.

Una pregunta: Per què l'APA del Col·legi de Benavarri no demana fer una nova línia de transport cap a Tamarit per a tots aquells estudiants de la zona que vulguen seguir els estudis de l'ESO a la capi-

tal lliterana? Un itinerari Benavarri-Calladrons-Purroi, Castelló del Pla-Estopanyà-Saganta.. seria adient i allí sí podrien seguir els seus estudis de l'idioma català. O el millor per a tots: fer un centre a la comarca de la Ribagorça Oriental on tots els estudiants, des de Sopeira fins a Estopanyà, puguin cursar els seus estudis a la seua comarca natural.

Esperem que la millor resposta per a tots no tarde en ser aplicada.

Sempre plou sobre mullat

■ Aleix Castellnou

El temps és un tema de conversa universal. Parlar dels temps, ens serveix, per exemple, com a pretext per forçar un diàleg. La màxima que encapçala aquestes línies potser la formulà per primera vegada un pagès, quan veié els melons de l'hort obrir-se prematurament a causa d'una remullada excessiva. Sigui com sigui, la realitat que emana del nostre entorn polític l'ha confirmada novament, la màxima. Així, la licitació per part del Ministerio de Fomento d'un estudi informatiu del traçat d'una

futura autovia sobre la N-230, que connectarà Lleida amb la frontera francesa, ens legitima a tornar-la a emprar.

L'autovia anirà a parar a la boca sud del túnel de Viella, avinentesa que serà aprofitada per millorar aquesta infraestructura anacrònica. Els principals beneficiaris del projecte seran els aranesos, que rebran una aflluència encara més massiva de turistes. Però què passarà amb la Ribagorça, que es troba al bell mig del traçat de l'autovia? De moment, els ribagorçans s'es-

timarien més que simplement s'arreglés l'actual N-230. I és que l'actual carretera vertebrava la Ribagorça possibilitant la necessària comunicació entre els veïns aragonesos i catalans. Quan hom pensa que la Ribagorça sofreix des d'una temps ençà un cert abandonament, i si és cert que els governs, en plural, han menystingut i menystenen la seva personalitat de manera sistemàtica, ara ja només hi faltava que hi passes una autovia. Ja ho diu la dita: sempre plou sobre mullat.

Guia de la Ribagorça Oriental

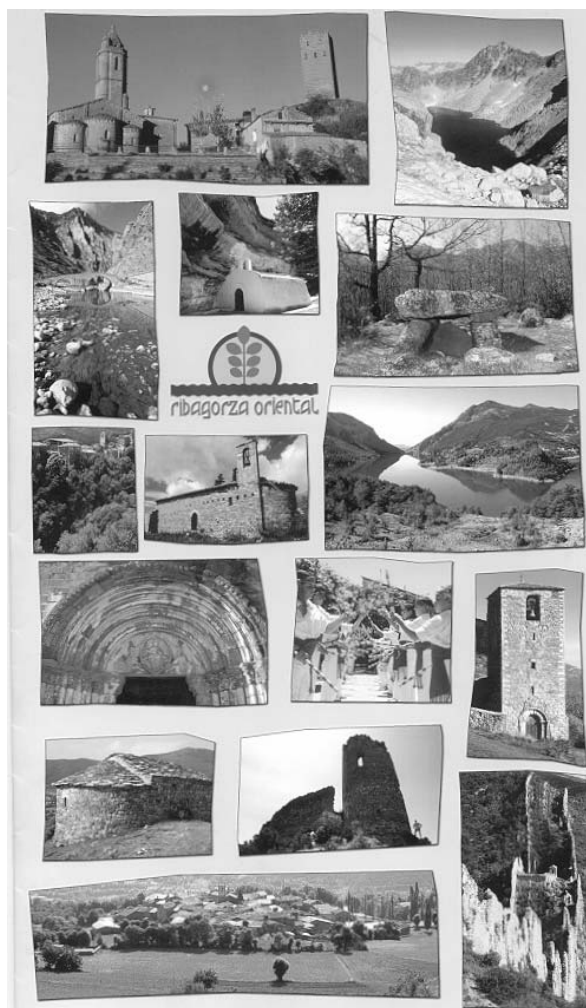
■ A.C.

Benvinguda!

A començaments de l'estiu va veure la llum la nova guia turística de la Mancomunitat de la Ribagorça Oriental, que fa referència d'una forma detallada als diferents aspectes d'aquesta comarca de la Franja, de la seua situació, de la història, de les activitats a realitzar, de la natura... i guia de serveis a les diferents poblacions.

El Monestir d'Ovarra i altres esglésies romàniques, la Catedral de Roda d'Isàvena, els paisatges de Castelló de Sos i Monrebei, i el conjunt històric de Benavarri són alguns dels indrets que podem trobar comentats en aquesta guia.

Una publicació esperada i a la vegada molt ben realitzada, que dóna a conèixer el territori. Atès el nombrós turisme que, als mesos d'estiu, hi ha a la zona, seria convenient que fos traduïda a altres idiomes i no sols al castellà. Aquesta publicació ha estat editada per la Mancomunitat de la Ribagorça Oriental.

Teatre en català a la Llitera

■ A.C.

El Torricó va acollir el passat dia 25 la primera representació teatral en català de la III Mostra de Teatre de la Llitera, a càrrec de la novella companyia lleidatana de teatre experimental Tea 3. És destacable que l'obra que va representar Tea 3, *El verí del teatre*, ha estat dirigida per Jaume Bello, el director del treball guanyador a la passada edició de la mostra. La propera obra en català s'escenificarà el dia 16 d'aquest més a Tamarit de la mà del grup Nissaga Teatre, de les Borges Blanques. Més endavant ho farà, a Albelda, La Botera de l'Esclat, de Juneda.

De les deu companyies que enguany competeixen només tres s'hauran expressat en català. Encara és un percentatge molt baix, la Mostra de Teatre de la Llitera és un referent en la Franja pel que fa a la promoció de les noves companyies que empren la nostra llengua, junt amb el Projecte Alcover.

TOT ENSENYANT LES DENTS

L'ofici que més m'agrada

■ Ramon Sistac

Com diria, o podria haver dit, Joan Salvat Papasseit, hi ha oficis que són bons perquè són de bon viure. Mireu el dialectòleg: camina que caminaràs i el país sencer volta, i de cada parlant mil paraules n'ha tret. I, com també diria, o podria haver dit, Maria Mercè Marçal, a l'atzar agraeixo tres dons: haver-me fet a mi mateix lingüista, de país petit i llengua perseguida, i el tèrbol atzur de ser tres voltes professor. Reconec que el darrer vers del poema *Divisa* de la Marçal («i el tèrbol atzur de ser tres voltes rebel») és bonic però ben bé tèrbol; potser fins i tot opac. Tanmateix, desxifrar versos opacs també forma part de la meua faena. I explicar-los als estudiants, perquè puguin compartir amb mi les descobertes: aquesta és la part més apassionant de la meua professió.

Ben pensat, l'ofici d'ensenyant (que vol dir, en definitiva, *mestre*) està ple de petulància. El professor és necessàriament un histrió, una mena de pallaso llest que ha de seduir la concurrència. Tant si són infants com adults, s'hi val a utilitzar tots els recur-

sos a l'abast, ja que només captant l'atenció del públic li farem arribar el missatge. És per això que sovint els professors, com els actors, som tímids recalcitrants. Quan algú em retrau que sóc una persona callada, m'agrada contestar que a mi em paguen per parlar. Què més podria demanar? Ja sabeu que tinc dotze mesos de vacances i, a més, dispo de d'un públic fidel (pobres d'ells, si no m'escolten!). I llibertat de càtedra, el bé més preuat a l'ensenyament públic, únic garant dins el sistema de la democràcia i la igualtat d'oportunitats.

I què us podria dir, de ser dialectòleg? A diferència de molts dels meus col·legues, jo no estic sempre tancat entre l'aula i el despatx. Volto pels racons de la meua terra, parlo amb persones que tenen coses a explicar-me, recupero un patrimoni cultural ben sovint oblidat. O menystingut, que encara és pitjor. La setmana passada, amb els meus col·laboradors, gaudíem de les paraules de la mestressa de la Colomina, a l'Isàvena, mentre tiràvem avall el conill que ens havia preparat. La setmana que ve sentirem, amb els meus estudiants, enraonar els vells de les valls d'Àneu, al Pallars; i tastarem la carn de poltre magistralment adobada per les mans de Carme de Tonya, d'Unarre. En els moments (cada vegada més freqüents) que la vida universitària em deprimeix, penso que tot això és un regal dels déus. Voleu estudiar filologia?

Murcegots de l'Alt Aragó

■ Juan José Bafaluy

Quan hom estudia la fauna de mamífers, un grup ens crida l'atenció per la seua particular fesomia i forma de vida: són els nostres murcegots, muricecs o rates pinyades. Aquests animals, grans desconeguts per a la majoria de les persones, constitueixen un orde de la fauna independent, és el dels quiròpters (quiro=mà, pterós=ala), al tenir transformades les seues extremitats anteriors en un òrgan capacitat per al vol. Un altre tret dels murcegots és la seua capacitat d'orientar-se en la foscor mitjançant un sistema de sonar que els permet crear una imatge acústica de l'entorn. Per aquestes dues característiques hom diu que els murcegots hi veuen amb les orelles i volen amb les mans.

Amb unes mil espècies en tot el planeta, els murcegots de la Península Ibèrica estan representats per 25 espècies que

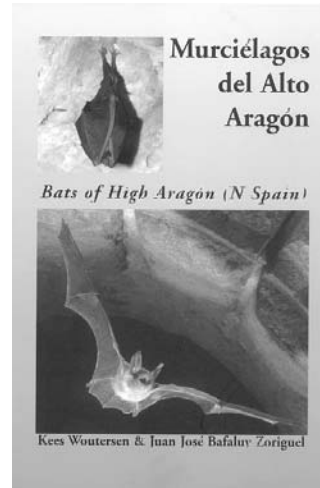
habiten diferents hàbitats forestals, urbans, cavernícoles... on troben refugi a les crebasses de cases, buits d'arbres o coves.

El llibre que aquí es presenta reuneix el treball de quinze anys d'investigació de camp per tota la província d'Osca, fet que ha permès ampliar força el coneixement dels murcegots en aspectes com ara la seua distribució, refugis importants a conservar, factors d'amenaça...

Aquest treball ha estat realitzat pel que firma aquest article i l'holandès afincat a Osca, Kees Woutersen.

El llibre recull nombrosa informació sobre les 24 espècies de murcegots que s'han trobat a l'Alt Aragó, compta amb apartats específics sobre conservació, biologia, mapes de distribució i està il·lustrat amb abundants dibuixos i fotografies en blanc i negre.

L'edició és bilingüe, castellà/anglès.

El llibre ha estat respallat per la SECEMU (Sociedad Española para la Conservación y el estudio de los Murciélagos) i pel Consell de Protecció de la Natura d'Aragó i està a l'abast a les llibreries per dues mil pessetes, despeses d'enviament incloses, contrareemborsament o enviant un correu electrònic a woutersen@computerhuesca.es

Presentació del número 16 de la revista URC a Lleida

■ Berenguer de Mussots

A les set del vespre del propassat 23 de novembre es presentà al Saló de Plens de la Paeria de Lleida el número 16 (2001) de la revista literària URC –revista municipal de periodicitat anual– dedicat monogràficament als escriptors i a la literatura de la Franja. L'acte fou presidit per l'alcalde de Lleida Antoni Siurana i hi intervingueren també Antoni Llevot, regidor de Cultura d'aquest ajuntament originari de Betesa (Ribagorça), i Mercè Ibarz, coordinadora d'aquest número d'URC.

La revista, amb el títol de *Gest. Terra. Paraules: Literatura de la Franja*, conté, al llarg

d'unes 150 pàgines, una trentena d'articles d'anàlisi i reflexió signats per un nombre semblant de crítics i estudiosos –com ara Ramón Acín, Xavier Macià, Mercè Biosca, Sam Abrams o Carlos González– de la literatura en general i de la literatura catalana a l'Aragó en particular. En les pàgines centrals de la revista trobem una àmplia mostra de la literatura en català d'una desena d'autors aragonesos, autors que van des de Jesús Moncada a Francesc Serés, tot passant per Josep A. Chauvell o Marià Lòpez Lacasa. D'entre les nombroses fotografies i il·lustracions que acompanyen

l'edició dels textos, destaquen les reproduccions de part de l'obra plàstica de l'artista i escriptora calaceitana Teresa Jassà.

**Turisme lingüístic:
«Vine a la Franja,
parlaràs català!»**

L'irlandès, tot i que és llengua oficial d'Irlanda al costat de l'anglès, només és parlat en aquella república com a llengua patrimonial, és a dir apresada en família i en el veïnat i usada en la vida de cada dia, per una petita minoria d'unes 50.000 persones –sobre tres milions i mig d'habitants–, que es concentra a les comarques del nord-oest i a les illes Àran, un arxipèlag on gairebé tothom parla irlandès. Tanmateix la població majoritària de llengua anglesa d'Irlanda no vol renunciar a la llengua tradicional del país, i són molts els que s'esforcen en reaprendre l'irlandès. Hom calcula en unes 800.000 persones les que tenen bons coneixements d'aquella llengua. I per aconseguir-ho són molts els irlandesos anglicitzats que practiquen el turisme lingüístic, consistent en passar temporades a les zones on l'irlandès és viu, especialment, doncs, a les illes Àran, on moltes famílies donen, a més d'altres ofertes turístiques, la possibilitat de practicar-hi l'irlandès.

Amb motiu de l'any europeu de les llengües, s'ha publicat una estadística sobre l'ús de la llengua catalana als diferents territoris on és tradicional, i hi observo que a la Franja la parla el 90% de la població, mentre que en altres territoris no supera mai el 77%, o s'hi situa prou per davall (66% a les Balears, 50% al País Valencià, o només el 34% a la Catalunya Nord...).

Vist que la Franja som l'únic territori on quasi tothom parla català, bé se'n podria destacar també aquest fet en els llibres i fulletons d'informació turística de les nostres comarques i no com ara es fa, que pareix que es vulga amagar precisament aquest fet.

Artur Quintana

Viatge a l'interior d'un jurat: El XIIè Premi Comte d'Urgell

■ Josep Galan

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca ha rebut el Premi Comte Jaume d'Urgell «pel treball continuat en defensa de la llengua i la cultura catalanes. El director d'aquesta associació ens conta la història d'aquest guardó i la crònica dels actes previs a la seua concessió.

Des de fa dotze anys, el Consell Comarcal de la Noguera, amb la col·laboració de l'Ajuntament de Balaguer i Acció Cultural Jaume d'Urgell atorguen el Premi Comte Jaume d'Urgell a aquella personalitat que, en principi, s'haja distingit per la seua tasca de promoció de la llengua i la cultura catalana en el *conjunt dels Països Catalans*. També s'hi inclouen entitats o manifestacions culturals que hagen treballat en el sentit apuntat. En fa dos que conviden l'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA a participar-hi, cosa que

ta *El Temps*-, l'Alguer-Carlo Sechi, —excalde de la ciutat—, l'escriptor Josep Vallverdú, per les Terres de Ponent. D'altres excusaren la seua absència, entre ells el president de l'Obra Cultural Balear, Sr. Antoni Mir, pel qual un grup de membres de l'IEBC havíem apostat.

Com cada any, i en el marc de la seu del Consell Comarcal, l'escriptor Joan F. Mira ens va recordar que les candidatures s'havien d'allunyar del localisme i, si era possible, havien de gaudir d'una perspectiva, visió o actuació el més ampla possible i així, iniciada la roda, d'entrada, diferents membres del Jurat proposaren el Sr. Jordi Carbonell per la seua relació amb Sardenya, València, Catalunya...-, Jordi Fortuny defensà amb abundant documentació els mèrits més que suficients del Misteri d'Elx «única manifestació cultural en llengua catalana considerada

Vista general de Balaguer

ta fa poc finat Ramon Barnils, el rector de la Universitat Catalana d'Estiu, Miquel Porter etc. No és una llista exhaustiva. Hi sortiren més noms.

Amb tot, el Sr. Joan Becat, presa la paraula, va defensar d'una manera aferrissada la candidatura de l'Alguer, defensa que va ser personalitzada per Carlo Sechi en Mossèn Josep Sanna, capellà, autor del Diccionari català de l'Alguer, ànima i motor del redreçament de l'*alguerès* —3.000 alumnes, actualment, hi reben classes de català—. L'exposició va ser summament efectiva i el jurat va quedar «tocat», no obstant l'aparent manca de projecció cap al conjunt dels PPCC.

En aquest punt, la intervenció del president del Consell Comarcal de la Noguera, Sr. Marcel·lí Guillaumet i Camarasa, recolzat mitjançant carta pel Director del CRP de la Noguera, Sr. Joan Arjona, va endegar una encesa defensa de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca, que l'IEBC va interpretar com a extensiva a les altres associacions de la Franja, «pel

treball desenvolupat al llarg d'aquests anys en la defensa i promoció de la llengua i la cultura catalana a la Franja de Ponent» i que va impactar els membres del Jurat amb la mateixa efectivitat que l'anterior intervenció: certament, calia valorar —i així es va fer— l'esforç qualitatiu que aquestes zones petites dels PPCC estan fent per tal de projectar-se, recíprocament, cap als PPCC i de preparar sociològicament la gent de cada una de les zones de cara a aquesta —recíproca— projecció.

I així, feta una primera votació, aquestes dos entitats reben un nombre de vots que les allunya de les altres. El Jurat es planteja la possibilitat d'atorgar el Comte d'Urgell d'enguany a les candidatures més votades d'una forma compartida i una segona votació transforma la possibilitat en decisió ferma, de la qual la premsa lleidatana, sobretot, se'n fa ressò.

Un extraordinari àpat a Can Morell, de Balaguer, i unes agradabilíssimes converses van cloure aquesta inoblidable sessió.

Consell Comarcal de la Noguera a Balaguer

dóna una sensació completa de PPCC, ja que hi havia representants d'Andorra, de la Catalunya Nord-Joan Becat, País Valencià-Joan F. Mira i Jordi Fortuny —col·laborador i director respectivament de la revis-

com a Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO». D'altres membres proposaren per diferents i ben fonamentats motius l'eivissenc Isidor Marí i Mayans, l'associació Voltor, també de les Illes, el periodis-

Un projecte de la franja, present al II Congrés Internacional de Planificació Lingüística

■ Redacció. Andorra la Vella

Durant els dies 14, 15 i 16 de novembre tingué lloc a Andorra la Vella el 2n Congrés Europeu sobre Planificació Lingüística, organitzat per l'Institut de Sociolingüística Catalana amb el recolç dels governs de la Generalitat de Catalunya, el de les Illes Balears i el del país amfitrió.

Durant aquestes tres jornades es donaren a conèixer per part de reconeguts especialistes en la matèria, la situació sociolingüística de diverses llengües minoritàries europees i el seu desenvolupament sota la pressió i el domini de les respectives llengües majoritàries: el francès, l'anglès, el suec, el rus, l'italià, etc.

Així mateix es donà a conèixer per parts dels responsables de la política lingüística de cada comunitat i d'organitzacions públiques i privades de planificació i normalització lingüística, la política duta a terme per part dels governs autònoms respectius envers el català, el basc i el gallec dins l'Estat Espanyol.

Al llarg de 5 ponències, prop de quaranta comunicacions, setze exposicions breus (pòsters) i diverses taules rodones, es donà un repàs prou exhaustiu a la situació lingüística a Europa, en lo tocant al respecte, potenciació i mesures de conservació de les llengües minoritàries per part dels seus estats centrals i la posició del Parlament Europeu davant d'aquestes situacions: les seues tasques de potenciació, cens i avaluació de les diferents polítiques lingüístiques en els països membres.

La temàtica del Congrés estave estructurada en quatre apartats: les ponències i comunicacions que abordaven l'àm-

bit de la planificació lingüística, tant a nivell general com en aspectes sectorials, legals, econòmics, etc.; aportacions teòriques sobre la planificació lingüística de cara a defensar les llengües minoritàries davant el procés de mundialització creixent; experiències concretes de dinamització i extensió de l'ús social de les llengües minoritàries, i la relació (o el repte) d'aquestes llengües davant les noves tecnologies, a l'hora de produir recursos, bases de dades, creació de xarxes transnacionals, adaptació del llenguatge a internet i les noves tecnologies en general, etc.

El nombrós públic assistent (uns dos-cents inscrits, provinents majoritàriament de Catalunya, València i les Illes però també de països del centre i el nord d'Europa i del Mediterrani magrebí), mostrà gran interès per conèixer la situació d'idiomes més desconeguts o menys a l'abast dels nostres territoris, com el gal·lès, el cors, o el tractament que l'estat suec dóna a les cinc llengües minoritàries reconegudes en el seu territori.

Quant al gales, els professors Jhon Walter Jones, Merion Prys Jones i Jeremy Evas, ressaltaren el recolzament que aquesta llengua està tenint a nivell institucional des de l'Assemblea Nacional de Gal·les i els municipis de la regió, sobre tot des de 1995, per a la seua recuperació i difusió, fins al punt que, segons enquestes realitzades als escolars gal·lesos, aquests utilitzen més la llengua materna a l'escola i en els mitjans de comunicació local que dins de la seua comunitat afectiva i familiar.

La professora Malika Ahmed

La Casa de la Vall

Zaid-Chertouk, de la Universitat argelina «Moulud Mammeri», explicà que el berber, en el seu país, es va recuperar gràcies a la tasca dels missioners cristians i al nombrosos professors i lingüistes d'Universitats franceses. «Encara que els berbers i la seua llengua són considerats teòricament pel govern argelí com part de les arrels més antigues i genuïnes del país, les autoritats nacionals no han dedicat mai cap dotació econòmica ni han pres cap mesura política de cara a la seua conservació i dignificació» –digué.

La situació era completament diferent a Suècia. El doctor Birger Winsa, professor del Departament de Finès de la Universitat d'Estocolm, malgrat les diferents declaracions institucionals de reconeixement i els nombrosos ajuts econòmics a les llengües minoritàries, qualificà la política lingüística del seu govern de «contradictòria i confusa». Des dels anys 70 fins al 85 el mot «minoría» incloïa tant a llengües vernacles o assentades des de molt de temps a determinats territoris, com la turnedàlia, el

meankieli, el sami i el finès, i la d'altres minories socials sense adscripció a un territori determinat com el jueu i el romaní (parla dels gitanos). Totes elles es poden aprendre i utilitzar a l'escola, però només als nivells d'infantil i primària. «Després, tan sols, ja a la Universitat, i no totes elles» –digué Winsa.

Quant al català d'Aragó, només es presentà una comunicació sobre el projecte d'Animació Cultural a les Escoles de la Franja, coordinat per Antoni Bengochea i Màrio Sasot. Durant l'exposició, quedà palesa la diferència de dotacions econòmiques que els diferents governs autònoms dediquen a projectes de política, planificació o dinamització lingüística. L'aragonès no va eixir gens ben parat de la comparació, per cert.

Però no tot van a ser ponències, debats i discussions serioses. El govern andorrà va obsequiar als assistents amb un sopar de benvinguda a l'hotel Roc Blanc d'Escaldes i el Cor dels Petits Cantors d'Andorra van donar un emotiu concert a l'església de Sant Esteve d'aquesta localitat.

GALERIA DE PERSONATGES

Salvador Palomar, Folklorista i antropòleg
«La festa ens permet conèixer la gent»

■ **Berenguer de Mussots**

Salvador Palomar Abadia, nascut a Reus el 1956, ja de ben jove s'ha mostrat interessat per l'antropologia, la cultura popular i la història oral. Responsable de les col·leccions etnogràfiques i històriques del Museu Comarcal Salvador Vilaseca de Reus, és membre del consell de redacció, i col·laborador habitual, de l'edició reusenca del diari *El Punt*, de la *Revista d'Et-nologia de Catalunya*, de la revista *Caramella*, i dels *Fulls de Treball de Carrutxa*, centre radicada a Reus ocupat en la recerca i la divulgació de la cultura popular al qual està vinculat Salvador Palomar des de la seua fundació, l'any 1980.

Fruit del seu interès per la festa i les manifestacions festives de caràcter popular és l'organització i el muntatge de diverses exposicions etnogràfiques, d'entre les quals destaquem «Diables

de foc, diables de festa», «Sant Antoni i el dimoni» i «Les mil cares del foc», així com la participació en nombroses reunions científiques i congressos dedicats a la cultura popular i l'antropologia. També ha col·laborat en diferents reculls de literatura popular i d'història oral com ara *El cançoner del Baix Camp i Montsant*, del qual acabar de publicar-se una segona edició, i *Rasquera: cançons de la tradició oral*. Són a punt de publicació dos nous treballs de cultura popular en els que ha col·laborat aquests últims anys en Salvador Palomar, l'un sobre les ermites del Priorat i l'altre sobre el món moliner.

Entre els seus treballs que tenen relació més directa amb les terres aragoneses de llengua catalana s'ha de destacar l'article «Cels Gomis i Mestre (1841-1915), Materials folklo-

rics aplegats a la Franja», publicat al número 8 d'ara fa deu anys de la revista *Sorolla't*, i el volum *La festa de Sant Antoni al Matarranya* (1993) redactat en col·laboració amb Montsant Fonts. Moltes de les fotografies que il·lustren aquesta última publicació, atesa la seua qualitat artística i, sobretot, el seu valor etnogràfic, han estat profusament difoses.

En l'actualitat treballa en el fons documental de l'arxiu de Cels Gomis, cedit recentment per la família d'aquest important i inquiet investigador reusenca al Museu Comarcal Salvador Vilaseca. En aquest cas, l'esforç investigador d'en Salvador Palomar s'està centrant, en bona part, en el materials de Cels Gomis, molts d'ells inèdits, que fan referència a les terres aragoneses de llengua catalana.

MARIO SASOT

SUBSCRIU-T'HI
974 47 19 93
93 805 02 70

CRÒNIQUES TAGARINES

URC 16: Gent. Terra. Paraules.

■ **Esteve Betrià**

La vesprada del passat 23 de novembre es va presentar al Palau de la Paeria de Lleida el número 16 de la revista URC, una publicació anual de caràcter literari patrocinada per l'ajuntament i la diputació provincial de Lleida. Hi érem perquè el número d'enguany s'ocupa monogràficament dels escriptors aragonesos d'expressió catalana; és a dir, de la literatura i els escriptors de la Franja. Això, la descripció general de la literatura de la Franja, em va fer pensar en el paper que han tengut, i encara tenen, diferents publicacions –com ara la que teniu a les mans o aquest número d'URC– i encontres periòdics d'investigadors i estudiosos de la Franja en la formació del sentiment unitari del territori. Convé recordar que llevat de part de l'obra d'alguns investigadors (Artur Quintana en primer lloc, però també en Màrio Sasot, en Pepe Espluga, l'Arantxa Capdevila i poca cosa més) que sovint han pres tot el territori de la Franja en el seu conjunt com a objecte d'estudi, la majoria d'estudiosos han centrat les seues indagacions culturals en la vila que els ha vist nàixer o, en el millor dels casos, en l'entorn comarcal més immediat.

Malgrat l'encomiable afany localista de la major part dels nostres investigadors, en el últims anys hem tengut oportunitat

d'observar com en diferents reunions també s'ha pres, des de diferents perspectives, tot el territori com a objecte d'estudi. La llista quasi exhaustiva d'aquests encontres interdisciplinars i intercomarcals està formada pel «XIX Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica», celebrat a Fraga el 21 i 22 d'octubre de 1994, «L'Aragó cataland'on» dins «Les Segones Jornades d'Estudi a la Terra Alta», celebrades a Batea del 27 al 29 d'octubre de 1995, les «Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a la Franja», celebrades a Calaceit i Fraga el 17 i 18 d'octubre de 1997, les jornades científiques de l'IEC «De fronteres i mil·lenaris: la Franja, any 2001» celebrades a Lleida i Fraga el 4 i 5 de maig de 2001. Des totes aquestes reunions –tret de l'última, que ho farà d'ací poques setmanes– s'han publicat les actes en què es recullen les ponències i comunicacions que s'hi van presentar.

Per acabar aquesta crònica tan sols em cal constatar dos fets, l'un purament anecdòtic: sembla que la tardor, en concret el mes d'octubre, és (fixeu-vos-hi) propícia a la celebració d'encontres d'investigadors de la Franja; i l'altre, segurament gens anecdòtic: totes aquestes reunions –en aquest cas també podríem incloure la publicació de l'últim número d'URC– han estat possibles gràcies a l'interès i l'esforç d'entitats i institucions científiques i culturals radicades al Principat de Catalunya. La pregunta és: per a quan una reunió, un encontre, d'investigadors i estudiosos de la Franja promoguda per una entitat científica o cultural radicada a l'interior d'Aragó? Per a la pròxima tardor?

V Jornada Llengua, societat i treball

■ Juli Micolau

Els passats 18 i 19 d'octubre d'enguany va tindre lloc en el Conservatori de Palma la V Jornada sobre la llengua, la societat i el treball, que va organitzar la Unió General de Treballadors de Catalunya i de les Illes Balears, i el seu Servei de Normalització Lingüística. Lo sindicat històric, ja centenari, diu que l'àmbit prioritari d'intervenció en l'actual fase de l'ús social de la llengua és lo món socioeconòmic. Diu també que és interessant una reflexió pública sobre el procés de normalització lingüística i la seua vinculació amb el conjunt de la societat per encarar la unió d'Europa, la globalització i les noves situacions polítiques; el català és la nostra llengua i serveix d'integració per a totes les persones que acollim. Les jornades resulta-

ren molt productives per als assistents, gent procedent de diferents àmbits que volen donar un impuls a la llengua com espai social i de comunicació per al conjunt de l'àrea lingüística. La llengua és un instrument de construcció i de cohesió i el seu aprenentatge és un equilibri social.

Algú va parlar del model belga o suís. Altres es queixaven de què «a mitges no s'omplin sitges», referint-se a les tímides polítiques de normalització del nostre idioma. A les comarques catalanoparlants d'Aragó encara no tenim cap llei per poder aplicar ni garanties suficients per part del govern autonòmic per que això siga un fet. Es va demostrar que les jornades organitzades per la central sindical UGT són necessàries. Sabem que de

mica en mica anem omplint la pica. És factible organitzar unes jornades a la Franja i traure'n conclusions?

La V Jornada sobre llengua, treball i societat que s'ha celebrat a Palma de Mallorca ha tingut el suport del Govern de les Illes Balears i de la Generalitat de Catalunya, amb la col·laboració d'altres institu-

cions, entitats i associacions privades de l'àmbit dels Països Catalans

Acabats los tres col·loquis, hi va haver un acte públic i cívic, un compromís del món del treball i de la societat amb la llengua i la cultura, i finalment es va llegir el Manifest de Palma per la identitat col·lectiva i la ciutadania.

SOM D'EIXE MÓN

Una crònica (no anunciada)

■ Francesc Ricart i Orús

Serà una crònica interessada i subjectiva. O siga que no hi busqueu deontologies periodístiques perquè, ja ho aviso, m'ho faré venir tot a favor meu.

La jornada de l'IEBC sobre la interculturalitat: un aplaudiment per a l'organització i per al contingut –amb uns pocs retrets, molt pocs–.

La presència de la immigració és un fet i com més va més haurem tots de tenir-ho en compte i, per tant, és bo d'avançar-se i situar-se per oferir respostes, per condicionar tant com es puga el nou panorama i evitar situacions de no retorn. Alhora, en actes com el que ens ocupa, un vol veure gestos de desgrec amb els fets xenòfobs de fa anys, a Fraga, que van suposar una trista notícia per a tothom.

Molt bé l'aportació de JL Cruz, mostrant unes reflexions i una sensibilitat ben progressistes al voltant del fet intercultural en un territori que, insistí, compta amb una llengua per recuperar; hi va fer aportacions que caldrà tenir presents els temps a venir. Molt bé la col·laboració del professor de la Universitat de Girona, Josep M. Serra, que donà pistes de per on va i per on haurà d'anar l'ensenyament bilingüe a l'escola, a partir de les experiències viscudes i patides a les escoles del Principat.

Bé, però no tant, l'exposició de Pinos Quílez: ja sé que es trac-

tava de mostrar, si no vaig errat, els resultats d'un estudi sobre la població *temporera* que ha estat becat per l'IEBC, ja ho sé, però a mi (al cronista) em sonava a estrany sentir dades referides a Fraga i al Baix Cinca i comparar-les amb les de La Almúnia de Doña Godina –un poble molt interessant, tant com El Egidio o barris turcs de ciutats alemanyes, o Can Anglada, de Terrassa...–; i en canvi, aquest cronista va trobar a faltar les comparacions i referències a la població immigrant i als temporers del Baix Segre, és a dir, als de Seròs, Aitona, Soses, tots aquests pobles tan estranys que tenim a... 7km!

L'altre retret de la festa va sorgir en la part *off* de la jornada, el de la presentació del llibre *Soy aragonés, sóc aragonès*, de Cecilio Lapresta. L'autor hi defensa –segons les paraules que ens dedicà en directe– «que la gent de la Franja som una minoria ignorada que ha interioritzat uns trets d'aragonèsisme que ens exclouen» (ignorada a l'Aragó i que ens exclouen de l'Aragó com *il faut*). I nosaltres, però, tossuts, som i volem ser els més aragonesos de tots (conclou el cronista i se n'esgarrafa!).

Crònica de societat: la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya per a Jesús Moncada. Un goig i un agraïment: el goig del reconeixement al nostre escriptor i l'agraïment per saber que amb ell guanyem en dignitat davant el món. I l'altra creu, deu ser la de *San Jorge* (?) que, com el seu nom indica, ens defensa ben poc de res, em refereixo a la creu de l'avantprojecte de la Llei de llengües que s'ha aturat o s'ha fos o s'ha esllanguit o s'ha què? I l'última és de pel·lícula, vaja!, de pel·lícula dolenta perquè no l'han versionada en català: la de Harry Potter... Ah!, però, si a la Franja no passen mai les pelis en català. On ens hem d'anar a queixar?

L'Aranès de Portugal

■ Joaquim Gibert

...Un cachico de cielo na tierra!

(eslògan de Miranda do Douro)

Són lluny de tot arreu. I és aquest precisament l'encant de les Terras de Miranda. Viure a la quinta forca, viure Trás-os-Montes, també té els seus avantatges. És per aquest motiu que en aquests topants del nord-est de Portugal, que fan de frontera amb Espanya, mai no han arribat a perdre la llengua i els costums dels seus besavis; llengua i costums que comparteixen, des de temps immemorials, amb els veïns de l'antic regne de Lleó i del principat d'Astúries. I encara que la llengua d'aquest bocí de Portugal, que no sempre s'expressa en portuguès, sigui coneguda com a mirandès, no hi ha cap dubte que es tracta del nom que ha pres la variant local de l'astur-leonès.

L'astur-leonès, altrament anomenat bable a Astúries, continua sense tenir cap tipus de consideració oficial en els territoris espanyols en els quals es parla. Amb tot, en les avingudes cèntriques de Zamora hi ha cartells del Conceyu Xoven que reclamen Un País Llionés Libre i la dignificació de l'astur-leonès. Són els darrers crits d'impotència, que ningú vol escoltar, d'una llengua en estat avançat de descomposició.

El mirandès també camina amb crosses. El seu deteriorament salta a la vista a Miranda do Douro mateix, principal referent urbà, on el mirandès ha passat a millor vida. No obstant això, moltíssimes famílies residents al Cuncelho de Miranda -d'uns 500 km²-, emplaçada entre els cursos dels rius Sabor i Douro, continuen transmetent el mirandès als fills. El parlament de Portugal va aprovar per unanimitat la

La retolació d'entrada i de sortida de molts poblets de la rodalia de Miranda do Douro és en portuguès i en mirandès

seva cooficialitat l'any 1998 al costat del portuguès. I el govern de Lisboa va prendre el compromís d'ensenyar i fomentar l'ús del mirandès, tant des de l'escola com des d'altres àmbits socials, entre els aproximadament 11.000 parlants, xifra gens menyspreable.

El paral·lisme amb l'aranès és fa inevitable. Sobretot perquè la Vall d'Aran també és l'únic territori d'un extens àmbit lingüístic, Occitània, on la llengua pròpia gaudeix d'oficialitat. I, entre d'altres iniciatives per tal de dignificar-la, Vielha acull la Corsa per la Lenga a finals de juliol, i semblantment Miranda do Douro celebra el Festibal de la Cançon i Danças Mirandesas i el Die de la Lhéngua Mirandesa unes setmanes abans.

L'oficialitat del mirandès ha estat un gest que ha reforçat la sensibilitat lingüística d'un estat que molts teníem coll avall que era monolingüe. Però, perquè aquest reconeixement oficial no el varen fer abans si ja fa més de dues dècades que

hi ha democràcia a Portugal? Aquesta tardança a l'hora de regular la parietat lingüística interna de Portugal ha contribuït al fet que el jovent percebi el mirandès com una parla arcaica, pròpia de gent endarrerida, i, en canvi, el portuguès com una llengua moderna i adaptada a les necessitats de la comunicació i del desenvolupament; per tant, els joves han anat perdent la motivació per fer servir el mirandès. No oficialitzar una llengua d'un radi d'acció comarcal fins que els danys en la seva salut són gairebé irreversibles es pot interpretar com jugar brut. Si com apunten totes les perspectives, la llengua acaba desapareixent —malgrat la protecció estatal que es pugui desplegar a partir d'aquest moment— les autoritats al·legaran que hauran fet tot el que hauran pogut i que, consegüentment, tenen la consciència molt tranquil·la. Rescatant la ironia del malaguanyat Ramon Barnils, l'assemblea de la república haurà ajudat i empès caritativament el mirandès a ben morir.

Alguns psicolingüistes sostenen que fins que les llengües minoritzades no deixen de ser vistes com un perill per a l'estat de torn, aquest no té cap interès a tractar-les respectuosament. Quan l'estat determina de promoure-les perquè ja no l'inquieten, resulta que redreçar-les és complicadíssim. Tal com destaca l'Euro-mosaic, informe sobre les llengües minoritzades de la CE, «el declivi del mirandès és molt acusat actualment. Des dels anys 60 aquest procés s'ha accelerat. Amb un escàs suport de les autoritats públiques i una manca d'interès entre els seus propis parlants, la tradició oral de la llengua, el seu prestigi i ús social estan minvant visiblement.

Per tot això és molt preocupant que la república francesa ni es plantegi la possible cooficialitat de la nostra llengua a la Catalunya del Nord o que el govern aragonès ajorni una i altra vegada fer cooficial el català a la Franja de Ponent. Potser esperen fins que no hi hagi res a fer?

INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCs

Fundació Pública de la Diputació de Lleida